

חַיִּיד: טו וַאִיבָהּ | אִשִּׁית בִּינָךְ וּבִין הָאִשָּׁה
 וּבִין זֶרַעְךָ וּבִין זֶרַעָהּ הוּא יְשׁוּפָךְ רֹאשׁ
 וְאַתָּה תְּשׁוּפֶנּוּ עֵקֶב: ס טז אֱלֹהֵי הָאִשָּׁה
 אָמַר הִרְבָּה אֲרָבָה עֲצָבוֹנְךָ וְהִרְבָּךְ

רש"י

(טו) ואיבה אשית. אתה לא נמכונת אלל שימות אלל כשיאכל הוא מחלה ומשא את חוה, ולא נאח לדבר אל חוה מחלה אלל לפי שהנשים דעמן קלות להחפמות, ויודעות לפמות את בעליהן, לפיכך ואיבה אשית (סוטה ט:): ישובך. יכתמך, כמו ואכות אותו (דברים ט, כה), ומרגומו ושפית ימיה: ואתה תשופנו עקב. לא יהא לך קומה, ומשכנו נעקבו, ואף משם תמיתנו. ולשון תשופנו, כמו נשף זהם (ישעיה מ, ד), כשהנחש נא לנשוק הוא נושף כמין שריקה, ולפי שהלשון נוכל על הלשון, כחז לשון נשיפה בנשיהם: (טז) עצבונך. זה לער גידול בנים (עיינו ק:): והרנך. זה לער העבור:

העמק דבר

אוכלת עשבים ועלים, כמו שכתבתי לעיל (א,ל), "ונחש עפר לחמו" (ישעיה סה,כה) המצוי. זהו פשוטו של דבר. ובגמ' יומא (עה,א) הוסיפו חז"ל לפרש הריבוי ד"כל ימי חיך" שהוא מיותר⁷³, ופירושו, שאפילו בשעה שמשגי מעדניו טועם טעם עפר שמקלקל טעם הערב לו ביותר, וחד אמר⁷⁴ שדעתו אינה מיושבת עד שאוכל עפר. ובזה⁷⁵ גרע מחיה שאם יש לה טרף אינה מוכרחת למאכל שאינו ערב לה. (טו) ואיבה אשית: 'תהיה' מיבעי⁷⁶. אבל באשר שבאמת הנחש מצוי בין הנשים, כדאיתא בב"ר (צח,יד)⁷⁷, וגם בשנתה אוהב

למצוץ חלבה ואינו מזיקה⁷⁸, רק כשהיא מקיצה בורחת ממנו וגם הוא בורח כאילו אויב אותה. וזהו מליצה "אשית" — לאחר שאהבה ורגיל אצלה נעשה אויבה⁷⁹. הוא ישובך ראש: מתחילה ישתדל הוא⁸⁰ לשוף⁸¹ אותך. ואתה תשופנו עקב: לבסוף גם אתה תראה לשופנו⁸². אבל בלא זה אין הנחש מזיק בלא לחש מלמעלה⁸³. (טז) עצבונך⁸⁴: אין הפירוש מלשון צער אלא מלשון יגיעה, כמו "בכל עצב יהיה מותר" (משלי יד,כג), דאע"ג דבגמרא ברכות (לב) פירשו מלשון רוח נכאה ומצטער⁸⁵, מכל מקום במדרש רבה

73. לא מצאנו שחז"ל דנו שם על פסוקנו, אלא על הפסוק "ונחש עפר לחמו" (ישעיה סה,כה), שתי דעות, חד אמר... וחד אמר... 74. שאפילו אוכל כל מעדני עולם... 75. לפי שתי הדעות הללו. 76. "אשית" משמעו שימה תמידית, כל הזמן אני "אשית" (אשים) איבה ביניהם, והיה ראוי לומר 'ואיבה תהיה' שהקב"ה קבע כך פעם אחת וכך יהיה. 77. ז"ל: "יהי דן נחש עלי דרך" (להלן מט,יז), מה נחש זה מצוי בין הנשים, כך שמשון בן מנחם מצוי בין הנשים. 78. לא מצאנו מקור ענין זה. 79. א"כ זה אכן מצב של שימה תמידית, שלאחר שהוא אצלה ואוהבה ונמצא עמה, מכל מקום אח"כ כשהיא מתעוררת ובורחת ממנו הוא נעשה אויבה. 80. המין האנושי. 81. לכתות את ראשו. 82. לישך את האדם בעקבו. 83. ע"פ רבינו, התנאי ל"אתה תשופנו עקב" הוא "הוא ישובך ראש". 84. מהו "עצבונך", הרי הוזכר בהמשך "בעצב תלדי בנים" א"כ ענין הלידה הוזכר, וענין עצב הריין הוזכר — "והרונך". חז"ל דרשו והביאם רש"י "עצבונך" — זה צער גידול בנים. 85. ז"ל: ר' ירמיה הוה יתיב קמיה דר' זירא, חזייה דהוה קא בדה טובא, אמר ליה "בכל עצב יהיה מותר"